

Handläggare
Jennie Spetz

Kulturdepartementet

Remissvar på betänkandet Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider, SOU 2024:34

Remissvarets inriktning och omfattning

Institutet för språk och folkminnen (Isof) lämnar härmed synpunkter på betänkandet *Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider*, SOU 2024:34.

Isof har ansvar för språkvården i svenska, de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli och romska samt svenskt teckenspråk. Myndigheten har också ett övergripande ansvar att följa utvecklingen för andra språk i Sverige samt att följa upp språklagen (2009:600). Isofs synpunkter berör därför i huvudsak utredningens förslag inom dessa områden.

Sammanfattning

Isof stödjer utredningens förslag om ett fortsatt uppdrag vad gäller public service-företagens ansvar att värna det svenska språket och välkomnar skrivningarna om språkvården. Att sprida en standardnorm av svenskan och att spegla språklig variation är båda viktiga uppgifter som bidrar till det demokratiska uppdraget.

Isof stödjer också förslaget om att public service-företagens förstapubliceringar på nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk ska öka i förhållande till 2025 års nivåer, men vill framhålla betydelsen av att utbudet också bibehåller hög kvalitet och relevans för sina målgrupper.

När det gäller utbudet på svenskt teckenspråk finns ett behov hos teckenspråkiga om ökad tillgång dels till program med brett allmänintresse, dels till program som speglar dövas och teckenspråkigas kultur.

Slutligen är det angeläget att möjligheten för public service-företagen att producera material på andra minoritetsspråk kvarstår i syfte att sprida nyheter och samhällsinformation till alla i Sverige, men också för att värna den språkliga mångfalden.

8.4.4 Svenska språket och en svensk kontext

Bedömning: Uppdraget till public service-företagen rörande det svenska språket är allt viktigare. Uppdraget har stor betydelse för det svenska språkets användning och utveckling. Uppgiften att erbjuda ett varierat utbud på det svenska språket är central för ett litet språkområde som svenskan och av särskild betydelse för företagens kulturuppdrag.

Förslag: Public service-företagen ska fortsatt erbjuda ett varierat utbud på det svenska språket och ha ett särskilt ansvar för det svenska språket och dess ställning i samhället. Av villkor ska framgå att språkvårdsfrågor särskilt ska beaktas i verksamheten.

Isofs synpunkt: Isof stödjer i allt väsentligt förslaget om ett fortsatt uppdrag vad gäller utbud på och ansvar för det svenska språket och välkomnar skrivningarna om språkvården, som är i linje med språklagens (2009:600) bestämmelser om att värna svenskan som Sveriges huvudspråk och att hålla den offentliga svenskan vårdad, enkel och begriplig.

Public service är en viktig aktör i det svenska språksamhället genom att dess utbud hjälper till att sprida en standardiserad form av svenska vilket stärker dess position som samhällets gemensamma språk och bidrar till normeringen av svenskan. Språkvården inom public service-företagen har dessutom blivit allt viktigare eftersom privata medieföretag har skurit ner på språkvårdartjänster. Det är därför positivt att utredningen lyfter språkvårdens betydelse för att säkra hög kvalitet, t.ex. i användningen av digitala verktyg för textning och översättning. Det är viktigt att utbudet också i viss mån anpassas utifrån ett tillgänglighetsperspektiv för att inkludera personer med dyslexi och andra kognitiva funktionsnedsättningar.

En annan del av public service uppdrag handlar om att spegla den variation som förekommer i svenskan, vilket är viktigt för att få fler som bor i Sverige att känna sig delaktiga i samhället. Att sprida en standardnorm av svenskan och att spegla språklig variation är båda viktiga uppgifter eftersom de bidrar till det demokratiska uppdraget, och bör därför inte uppfattas som att de står i motsättning till varandra.

Nedan följer några mer specifika synpunkter på de delar som rör svenskan.

- För att betona public service-företagens ansvar för att spegla den språkliga variationen i landet bör olika variationer (brytningar, dialekter och sociolekter) beaktas i medieutbudet. Forskning visar att individer som exponeras för olika språkliga variationer både blir bättre på att förstå dem och får en mer positiv attityd till språklig variation.
- Isof instämmer i utredningens kommentar (s.222–223) om vikten av att public service-företagens arkiv bevaras som en del av det svenska kulturarvet. I sammanhanget vill Isof lyfta fram betydelsen av att dessa arkiv digitaliseras och

tillgängliggörs för att i högre grad kunna bidra till forskning och utveckling, både för kulturarvssyften och för språkteknologisk utveckling.

- Isof understryker betydelsen av att ett fortsatt utbud på nordiska språk främjar kulturgemenskap och grannspråksförståelse vilket stärker det nordiska språkområdet och därmed även svenskans ställning. Det nordiska samarbetet kan stärkas ytterligare i språkvårdsfrågor, då det ofta finns gemensamma utgångspunkter.
- Isof vill påtala att utredningens beskrivning av svenskan som ett "litet språkområde" som "utmanas på ett aldrig tidigare skådat sätt" (s. 219) kan ifrågasättas. Tvärtom är svenskan med 10 miljoner talare ett starkt språk globalt och ett av de hundra största språken i världen. Svenskan har en väl utvecklad infrastruktur som inkluderar allt från moderna ordlistor och grammatiska beskrivningar till läromedel och digitala resurser. Liksom alla levande språk är svenskan i ständig förändring. Dessa förändringar utgör dock inte ett hot mot språkets struktur eller användning i stort. Däremot finns det områden där svenskan tappar i användning, t.ex. inom högre utbildning och forskning. Det är därför viktigt att public service-företagen inom ramen för sina uppdrag tar ett ansvar för att svensk terminologi används och utvecklas, samt att översättningar till svenska håller hög kvalitet.

8.4.8 Stärkt utbud i kvalitet på de nationella minoritetsspråken och teckenspråk

Överväganden och förslag

Förslag: Public service-företagens förstapubliceringar på vart och ett av de nationella minoritetsspråken ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivåer. Företagens samlade utbud på finska, meänkieli, romani chib och samiska ska varje år minst uppgå till den nivå som uppnås 2025.

Motsvarande krav ska gälla för SVT:s och UR:s utbud på teckenspråk.

Public service-företagens samlade utbud på jiddisch ska öka under tillståndsperioden jämfört med 2025 års nivå.

Det ska ställas krav på att programutbudet ska ha relevans för de berörda grupperna.

Bedömning: Det bör fortsatt finnas möjlighet för public service-företagen att sinsemellan dela upp ansvaret för olika slags insatser. För att utbudet ska hålla en hög kvalitet bör även fortsatt ställas krav på public service-företagen att ha en kontinuerlig dialog med de berörda grupperna.

Isofs synpunkt: Isof stödjer utredningens förslag om att public service-företagens förstapubliceringar på nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk ska öka i förhållande till 2025 års nivåer samt att det samlade utbudet ska uppgå till minst samma nivå. Att det samlade utbudet på jiddisch föreslås öka förefaller också det rimligt med tanke på att det först i de senare sändningstillstånden införts krav på utbud på jiddisch.

Nedan följer några mer specifika synpunkter på de delar som rör nationella minoritetsspråk:

- De redaktioner som producerar nyheter på nationella minoritetsspråk, t.ex. SVT:s Uutiset (SVT), Sveriges radio Finska, Meänraatio och Radio romano fyller en viktig funktion utöver sin roll som nyhetsförmedlare. Genom att producera programinnehåll på minoritetsspråken och om minoriteten bidrar man också till att synliggöra de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Dessa redaktioner bevakar dessutom händelser och nyheter av betydelse för minoritetspolitiken på ett sätt som övriga nyhetsmedier inte gör. Därmed fyller de en viktig funktion som bevakare av minoritetspolitiska rättigheter.
- Under senare år har de redaktioner som ansvarar för programutbud på nationella minoritetsspråk, t.ex. på UR och Sveriges radio Finska, fått minskade resurser vilket riskerar att få negativa konsekvenser för programmets kvalitet. Även om de kvantitativa målen nås, är det inte en garanti för att utbudet är relevant för minoriteterna ur ett språkligt och kulturellt perspektiv. Det har också framförts behov av ett utökat utbud av program som inte finns idag, t.ex. nyheter på romska i SVT. I sammanhanget bör det betonas att målet om att öka mängden sända timmar riktade till de nationella minoriteterna inte bör nås på bekostnad av hög kvalitet och relevans för målgrupperna, vilket förutsätter att tillräckliga medel ges.

Nedan följer de synpunkter som rör svenskt teckenspråk:

- Public service-företagen har en lång tradition av att producera program på svenskt teckenspråk. Särskilt inom UR har man utarbetat en metod med dialogmöten med aktörer inom teckenspråksvärlden för att löpande undersöka målgruppens behov.
- Många aktörer inom teckenspråksvärlden vittnar om att det finns behov av att få tillgång till sådant programutbud som har stort allmänintresse. Ett exempel som aktualiserats av teckenspråkiga aktörer är Sommar och Vinter i P1. Under perioden 2019–2022 översattes och publicerades sommarpratarnas program på nätet genom frivilligt arbete.
- Det finns också ett behov av en nyhetsbevakning av händelser som särskilt rör döva och teckenspråkiga. Precis som för det utbud som ska spegla de nationella

minoriteterna, behövs ett ökat programutbud som både är på svenskt teckenspråk och som speglar händelser som rör döv världen och döv kultur.

8.4.9 Utbud på andra minoritetsspråk

Bedömning: Uppdraget som gäller andra minoritetsspråk än de nationella och teckenspråket bör även fortsatt vara formulerat på ett övergripande sätt för att möjliggöra för public service-företagen att anpassa omfattningen och utbudet utifrån behov och förändringar i samhället.

Isufs synpunkt: Det är angeläget att möjligheten för public service-företagen att producera material på andra minoritetsspråk kvarstår.

- Sverige är ett flerspråkigt land där det alltid kommer att finnas ett visst behov av nyheter och samhällsinformation på andra språk än svenska. Vid kriser och oroliga tider är det särskilt angeläget att alla som bor i Sverige nås av samma information, så att risken för desinformation minskar. Även information på lätt svenska underlättar för personer med andra modersmål.
- Att public service-företagen erbjuder ett visst utbud på andra språk ligger också i linje med språklagens syftesparagraf (2§) som anger att lagen ska värna den språkliga mångfalden i Sverige och ge den enskilde tillgång till språk.